

הלימוד מוקדש לעילוי נשמת האב המסור והאהוב -
 ישראל חיים בן אברהם ורבקה שטרנברג, שנפטר בב' שבט תשס"ג

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ירמיהו פרקים ל"א-ל"ב

פרק ל"א

נבואת הנחמה בפרק ל"א, שבמרכזו מתוארת רחל אימנו המפילה את תחינתה בבכי מר לפני בורא העולם - שישיב את בניה לארצם ויגאל אותם מגלותם, מהדהדת בלב העם היהודי בכל הדורות ובכל התפוצות. הפרק מתמקד בממלכת ישראל החרבה והגולה וחווה את התשובה, השיבה לארץ והאיחוד המיוחל של ישראל ויהודה. השינוי העמוק שיתחולל בעם ישראל מתבטא גם בהמשך הפרק, שבו מופיעות שלוש נבואות קצרות הפותחות בנוסחה "הנה ימים באים נאום ה' " (כו-לט), ומתארות את העתיד להתרחש בעידן הגאולה.

1 'קול בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים, רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ' (יד). בפסוקים יד-טו מתואר בכיה של רחל על בניה הגולים.

א) עקבו אחרי שלושת שלבי התפתחות הבכי.

ב) הנבואה טווה חוטים לשוניים האורגים את הקשר הרעיוני בין אבדן יוסף בנכר לאבדן עם ישראל בגלותו, ובין אבדן של יעקב ובכיו על בנו הבכור מרחל, לבין אבדה ובכיה של רחל על בניה שאינם. הנביא אומר "מֵאַנָּה לְהִנָּחַם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ", ובכך מרמז לדברי יעקב על יוסף: "יוסף איננו" (בר' מ"ב, לו). אצל רחל נאמר "רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאַנָּה לְהִנָּחַם עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ", ואצל יעקב נאמר "וַיִּמְאַן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי אֶרְדָּ אֶל בְּנֵי אָבִי אֲבָל שְׂאֵלָה וַיִּבְכֶּה אֶתוֹ אָבִיו" (בר' ל"ז, לה).

מה פשרו של קשר זה? העזרו בדברי רש"י בבראשית שם: 'וימאן להתנחם - אין אדם מקבל תנחומים על החי וסבור שמת. שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי'. לאור דברי רש"י, מה משמעות בכיה הבלתי פוסק של רחל?

2 לאחר שמיעת קולה ובכיה של האם, נשמע קולו של הבן - 'אפרים', המייצג את עשרת השבטים הגולים. מבנה הפסקה (יז-יט) זהה לזה של הפסקה הקודמת (טו-טז), ומציג דו-שיח בין אפרים, הבן השב בתשובה, לאביו שבשמיים. מה היסוד המרכזי בתשובתו של אפרים ומה מביא לקבלת תשובתו מצד ה'?

היעזרו בדברי הרמב"ם: ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר: 'כי אחרי שובי נחמתי...'. (משנה תורה הלכות תשובה ב, ב)

מתן וימן

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
 The Sodie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

02-5944555 • טל': perek.matan@gmail.com

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

3 'וְכָרְתִי אֶת בַּיִת יִשְׂרָאֵל וְאֶת בַּיִת יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה' (ל) עמדו על ההבדל בין הברית שנכרתה בעבר ובין הברית החדשה, וחשבו מהי המשמעות הרוחנית של הבדל זה. השוו לנבואתנו את הנבואה בפרק ג', טז-יח, העוסקת בשינוי מעמדו של ארון הברית - מקום משכנם של הלוחות, עדות לברית סיני. מה משותף לשני השינויים הצפויים בעידן הגאולה? (ראו גם י"ז, א: 'חֲרוּשָׁה עַל לֹחַ לְבָבִים')

פרק ל"ב

בשנה השנייה למצור על ירושלים, כשנה לפני חורבן העיר, מצטווה ירמיהו הכלוא בחצר המטרה לעשות מעשה יוצא דופן - לקנות שדה מיד בן דודו. המעשה, המסמל התחדשות וגאולה, מנוגד בתכלית למצב הנוכחי בעיר ולנבואותיו של ירמיהו בדבר חורבן מוחלט מידי מלך בבל. ניגוד זה מביא את ירמיהו להקשות על הנהגת ה' (טז-כה). הקושיה נענית על-ידי ה' בתשובה ארוכה ומפורטת (כו-מד), המציגה את מעשה הקניין כסמל לגאולה ולצמיחה שלאחר גלות בבל.

4 הפסוקים הראשונים בפרק (א-ה) מהווים הקדמה לסיפור. עמדו על המציאות המתוארת בפסוקים אלה, ונסו לשער מה תפקיד ההקדמה.

5 פסוקים ט-יד כוללים את אחד התיאורים המפורטים ביותר של דרכי קניין במקרא, ומהווים מקור להלכות קניין בחז"ל ובספרות ההלכה. חשבו - מדוע תהליך זה מודגש ומפורט באריכות בפרקנו?

6 לאחר שקיים את ציווי ה' פונה ירמיהו אל ה' בנאום (טז-כה) הפותח במילים "אהה ה' א-להים".

א) ביטוי דומה מופיע במקומות נוספים בספרנו: א'; ו'; ד'; י'; י"ד, ג. מה משותף לדברי ירמיהו במקורות הללו?

ב) עמדו על טענתו המרכזית של ירמיהו בפרקנו. התייחסו להדגשה על תורת הגמול בדבריו, וחשבו מה היא תורמת לטענתו כלפי הנהגת ה'?

ג) השוו בין פתיחת דברי ירמיהו (יז) לפתיחת דברי ה' (כז). במה שונה הפרספקטיבה של ירמיהו מהפרספקטיבה האלוקית?

הרחבה

"כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרִמָּה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל-בְּנֵיהָ מֵאַנָּה לְהִנָּחֵם עַל-בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנו. כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֹתֶיךָ נְאֻם-ה' וְשָׂבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב וְיִש-תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתֶךָ נְאֻם-ה' וְשָׂבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם" (ל"א,יד)

פתיחתא לאיכה רבה:

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים. וכשהשלימו אותן שבע שנים, והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני. ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל. ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת, ואני משיבתו על כל דבר ודבר, כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לע"ז שאין בה ממש, והגלית בני, ונהרגו בחרב, ועשו אויבים בם כרצונם. מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה ואמר בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן...

ובכיה של רחל ממשיך ומהדהד עד ימינו. מספר הרב מנחם פרוש ז"ל:

ההיסטוריה שלי עם קבר רחל התחילה לפני הרבה מאוד שנים. תמיד התפללנו במקום, וידענו שהבכיות בקבר רחל אמנו מסוגלות לישועות ולגאולה. לאחר מלחמת ששת הימים, כשזכינו בחסדי שמיים לחזור למקום באתי לשם עם הצדיק הירושלמי 'אבי האסירים' רבי אריה לוי זצ"ל, והגאון רבי חיים שמולביץ... רבי אריה לוי צעק בבכי: 'מאמע רחל', ורבי חיים שמולביץ אמר בבכיות נוראות: 'אמא רחל, כתוב בפסוק 'מנעי קולך מבכי', ואני אומר לך המשכי לבכות כי יש שכר לפעולתך'. קשה לתאר את המעמד הנורא רווי ההוד שהיה שם.

ב"הסכמי אוסלו" עמד רבין למסור גם את קבר רחל. רבים ניסו ללחוץ עליו שלא ימסור את המקום, אך לא הצליחו. בתחילה היססתי, אבל לבסוף ביקשתי פגישה עם רבין. באתי אליו, ואמרתי לו: "איך החלטת להעביר את קבר רחל? ההחלטה כעת נתונה בידך". תפסתי את רבין והתחלתי לבכות, ואי אפשר היה לעצור את זה.

רבין עמד דום והיה נבוך. והוא אמר לי: 'הרב פרוש, עד כדי כך אתה נרגש?'

אמרתי לו: 'קבר רחל זה הנשמה שלנו, והבכיות הלכו וגברו. לא הצלחתי לעצור את עצמי. עוד באותה פגישה, הודיע לי איתן הבר ששינו את ההחלטה למסור את קבר רחל לרשות הפלשתינית.

ציור של קבר רחל משנת 1911

(ויקיפדיה / The book "The Heart of the Bible" by Ella Broadus Robertson (Editor)

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רעננברג
The Sodie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לירמיהו פרקים ל"א-ל"ב

פרק ל"א (א) **מָצָא חֹן בַּמַּדְבָּר עִם שְׂרִידֵי חֶרֶב הַלּוֹךְ לְהַרְגִיעוֹ יִשְׂרָאֵל:** אזכור חסדי ה' בעבר - ישראל מצאו חן בעיני ה' במדבר כאשר נמלטו ממצרים, והוא הביאם אל המנוחה בארץ.

(ב) **מִרְחוֹק ה' נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֶהְבֵּתִיךָ עַל כֵּן מִשְׁכַּתֶּיךָ חֶסֶד:** דו שיח בין העם לה' - העם אומר שה' נראה אליו 'מרחוק', בעבר בלבד, וכעת הוא עזוב. אבל ה' משיב שאהבתו היא אהבת נצח.

(ז) **שְׁמוֹעַ שְׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנַוֵּד וְיִשְׂרָאֵל וְאוֹסֵר כְּעַגְלָה לֹא לָמַד:** אפרים המייצג את ממלכת ישראל הגולה, מתנודד מצער וחרטה על חטאיו ומדמה עצמו לעגל לא מאולף.

(כ) **הַצִּיבִי לְךָ צִיּוֹנִים שָׁמַי לְךָ תִּמְרוּרִים שְׁתִּי לְבָךְ לְמִסְלָה דֶרֶךְ הַלֵּכְתִּי:** ה' קורא לגולים לסמן את דרכם גלות באמצעות סימנים בולטים לעין, כדי שידעו את דרכם חזרה לארץ בעת הגאולה.

(כה) **עַל זֹאת הַקִּיצִיתִי וְאַרְאָה וּשְׁנֵיתִי עֲרֹכָה לִי:** הנביא מקיץ מחלום נבואת הנחמה, שבגללה ערבה לו שנתו, בניגוד לנבואות הפורענות שהיה רגיל לראות.

(לז) **וְנִבְנְתָה הָעִיר לְה' מִמִּגְדַל חֲנָנָל שְׁעַר הַפְּנֵה:** נבואה על בניין ירושלים וכל חומותיה מקצה אל קצה.

פרק ל"ב (יא) **וְאַקַח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת הַחֶתּוּם הַמִּצְנָה וְהַחֲקִים וְאֶת הַגְּלוּי:** ירמיהו לקח את שטר הקניין, המכונה 'ספר המקנה', שבו יש שני חלקים: חלק עליון שבו היה עיקר השטר כתוב והוא נגלל ונתפר, וחלק תחתון שבו נכתב תקציר תוכן השטר, והוא נשאר גלוי.